

Archeologisch bureauonderzoek
Slotheerenbuurt, Heemskerk

HOLLANDIA XXX

COLOFON

Hollandia reeks nr.	XXX
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek Slotheerenbuurt, Heemskerk
Gemeente:	Heemskerk
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	46724
Hoekcoördinaten:	106.694/502.553 107.318/502.871 107.580/502.625 106.977/502.114
Auteurs:	E. Poulus
Uitvoering:	E. Poulus
In opdracht van:	GEM CV P.a. Jan Ligthartstraat 5 1965 BE Heemskerk
Contactpersoon opdrachtgever:	Dhr. P. van Raamsdonk 0251 256040 raamsdonk@woonopmaat.nl
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	E. Poulus
Definitieve versie:	2011
Oplage:	6
ISSN:	1572-3151

© **HOLLANDIA** archeologen, Zaandijk 2011

HOLLANDIA archeologen

tuinstraat 27a

1544 rs zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Inleiding	5
2. Beleid	7
3. Doel en methoden van het bureauonderzoek	9
4. Aardwetenschappelijke gegevens	11
5. Historische situatie en cartografische informatie	17
6. Bekende archeologische waarden	23
7. Archeologische verwachting	29
8. Samenvatting en advies	31
9. Literatuur	33

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 2: Stappenplan archeologie

Afbeeldingen

Afbeelding 1: De ligging van het onderzoeksgebied	5
Afbeelding 2: De onderverdeling van het onderzoeksgebied in fases	6
Afbeelding 3: De onderzoekslocatie en het Oer-IJ in 2500, 1500 en 1000 v. Chr.	13
Afbeelding 4: De onderzoekslocatie en het Oer-IJ in 750 en 500 v. Chr., 100 n.Chr.	14
Afbeelding 5: De onderzoekslocatie en het Oer-IJ in 1000 n. Chr.	15
Afbeelding 6: Kaart van J. Blaeu (1645), detail	18
Afbeelding 7: Kaart van J.A. Colom (1681), detail	18
Afbeelding 8: Kaart van J.A. Colom (1681), de onderzoekslocatie	19
Afbeelding 9: Kaart van H. de Leth (1729)	19
Afbeelding 10: De ruïne van kasteel Rietwijk, tekening van R. Roghman (ca. 1640)	20
Afbeelding 11: Kadasterkaart (ca. 1832)	21
Afbeelding 12: Het plangebied op de archeologische monumentenkaart	24
Afbeelding 13: Archeologische waarnemingen rondom het plangebied	25
Afbeelding 14: Archeologische onderzoeken rondom het plangebied	26

Tabellen

Tabel I: Aardwetenschappelijke gegevens	11
Tabel II: Geraadpleegd historisch kaartmateriaal	17
Tabel III: Archeologische (indicatieve) waarden	23
Tabel IVa: Archeologische verwachting fase 1	29
Tabel IVb: Archeologische verwachting fase 2	30

Samenvatting

Door Hollandia archeologen is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van een deel van de wijk Slotheerenbuurt te Heemskerk.

Het terrein bevindt zich deels op de strandwal van Heemskerk, een gebied waar archeologische sporen en vondsten vanaf het neolithicum kunnen voorkomen. Eerder archeologisch onderzoek in de omgeving van de planlocatie heeft dit bevestigd. Bovendien is op historische kaarten te zien dat het kasteel Rietwijk of Reewijk zich op of direct naast de planlocatie bevond.

Onderzoek in de omgeving heeft echter uitgewezen dat de bodem in veel gevallen is verstoord. Om de mate van verstoring van de bodem van de planlocatie te kunnen bepalen wordt een vervolgonderzoek door middel van boringen aangeraden.

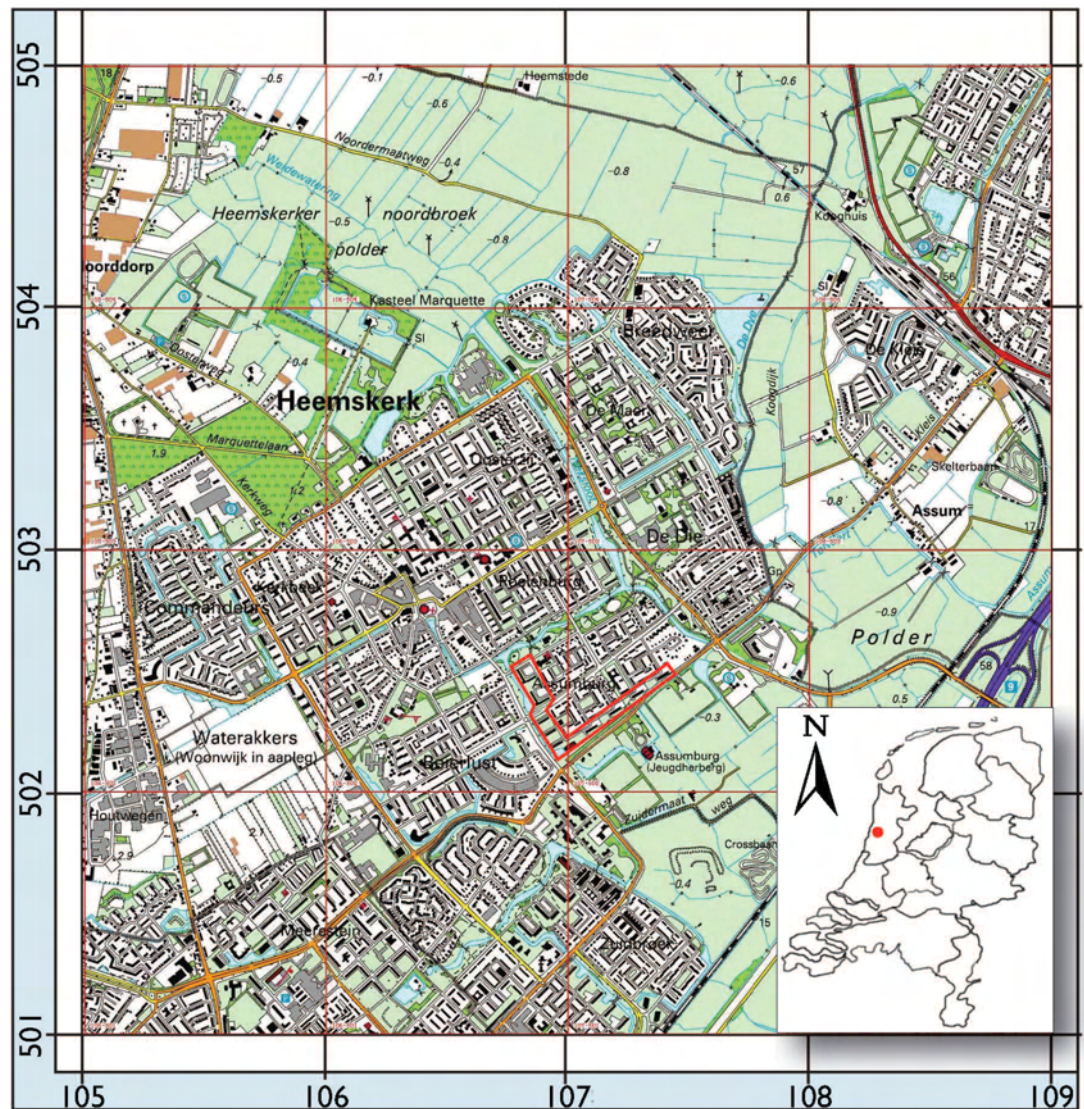
1. Inleiding

In het kader van de geplande herstructurering van de wijk Slotheerenbuurt te Heemskerk is door GEM CV, namens dhr. van Raamsdonk aan Hollandia archeologen opdracht verstrekt tot het verrichten van een archeologisch bureauonderzoek teneinde de aanwezigheid van eventuele archeologische waarden te bepalen.

De locatie van de Slotheerenbuurt is weergegeven in afbeelding 1.

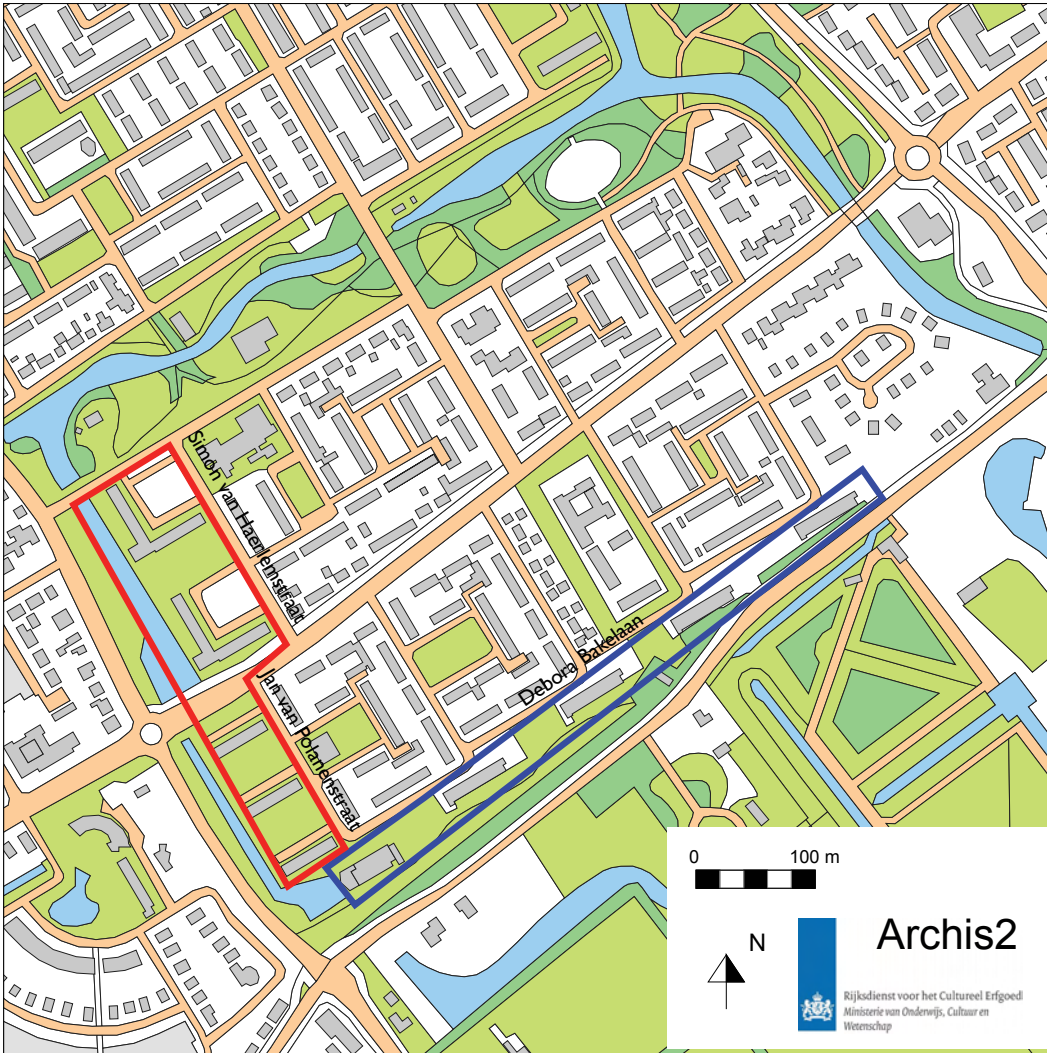
Het gaat om de flats ten zuidwesten van de Simon van Haerlemstraat en de Jan van Polanenstraat, en de flats aan de zuidkant van de Debora Bakelaan.

De herinrichting zal in twee fases plaatsvinden. Deze fases en de locatie van de onderzoeksgebieden staan aangegeven in afbeelding 2. In dit bureauonderzoek worden de terreinen van beide fases onderzocht, het rapport is zodoende geldig voor het gecombineerde plangebied van zowel fase 1 als fase 2.

Afbeelding 1: De ligging van de Slotheerenbuurt (rood omkaderd) op de topografische kaart en in Nederland

107585 / 502914

106702 / 502031

Afbeelding 2: De locaties van fase 1 (rood omkaderd) en fase 2 (blauw omkaderd)

2. Beleid

Cultuurhistorie

Het beleid van de Provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden en maken van cultuurhistorie. Uitgangspunt daarbij is dat cultuurhistorie geen belemmering hoeft te zijn maar juist kan dienen als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen. Essentieel in dit proces is dat de aanwezigheid van eventuele cultuurhistorische waarden in een vroegtijdig stadium bij de planvorming wordt betrokken.

Monumentenbeleid

Monumenten en andere elementen van cultuurhistorisch belang dienen tot uitdrukking te komen in het bestemmingsplan. Ingrenen op het kadastrale perceel waarop een beschermd monument staat zijn vergunningplichtig. Het erfgoedbeleid richt zich op bescherming van archeologische, historisch-geografische en bouwkundige waarden. Op het plangebied zelf zijn geen (archeologische) monumenten aanwezig. Enkele monumenten in de directe omgeving zullen later in dit onderzoek worden beschreven.

Cultuurhistorische Waardenkaart

De provincie Noord-Holland heeft een Cultuurhistorische Waardenkaart samengesteld, waarop voor de drie cultuurhistorische disciplines (historische (steden) bouwkunde, historische geografie en archeologie) een waardering is afgebeeld. Deze is vooral bedoeld als hulpmiddel bij de inrichting van de ruimte in Noord-Holland. Wat betreft archeologie moet de kaart als indicatief worden beschouwd aangezien de meeste archeologische vindplaatsen (nog) onbekend zijn omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat dienen deze overblijfselen in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming te worden gelocaliseerd en gewaardeerd door middel van een archeologisch vooronderzoek.

Archeologiebeleid Provincie Noord-Holland

De provincie Noord-Holland streeft naar het behoud van het erfgoed in de bodem (in situ). Ten einde het behoud van archeologische waarden zoveel mogelijk te waarborgen zal de provincie in zowel haar eigen plannen als in door de provincie te toetsen plannen het behoud als afwegingscriterium laten mee wegen. Is behoud in situ niet mogelijk dan dient de informatie te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek (behoud ex situ).

Archeologie is één van de provinciale speerpunten in het provinciaal ruimtelijke ordening beleid. Het in de wet op de ruimtelijke ordening voorgeschreven vooronderzoek naar aanwezige belangen door de gemeente dient ook archeologie te bevatten. Er dient vervolgens een expliciete afweging gemaakt te worden van de aanwezige belangen. Een belangrijk instrument voor het beleid is de Cultuurhistorische Waardenkaart. Bij toetsing van bestemmingsplannen wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht om tot een evenwichtige besluitvorming te komen. Terreinen van hoge en zeer hoge waarde dienen in bestemmingsplannen te worden aangegeven en beschermd te worden door middel van een aanlegvergunning.

Gedragslijn compensatie

De aantasting van cultuurhistorisch waardevolle terreinen dient zoveel mogelijk voorkomen te worden. Bij (dreigend) verlies van deze waarden kan compensatie worden toegepast. Deze gedragslijn geldt voor een inventariserend en eventueel waarderend onderzoek waarna een zorgvuldige afweging mogelijk is.

Europa en archeologie

Het “Verdrag van Malta” (het Europese verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed) heeft als uitgangspunt het waar mogelijk behoud van archeologische waarden. Bij de ontwikkeling van ruimtelijk beleid moet het archeologisch belang, of beter: het cultuurhistorisch belang, vanaf het begin meewegen in de besluitvorming. Het verdrag van Malta is in april 2006 vastgelegd in de monumentenwet.

De provincie Noord-Holland implementeert het gedachtegoed van het Verdrag van Malta door middel van de gedragslijn compensatie.

UNESCO

In Nederland zijn een klein aantal cultuurhistorische locaties op de werelderfgoedlijst van Unesco geplaatst. Binnen het plangebied staan geen locaties op de werelderfgoedlijst.

3. Doel en methoden van het bureauonderzoek

Een bureauonderzoek heeft als doel het aan de hand van bestaande bronnen verzamelen van informatie over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling, zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden.

Door middel van een archeologisch bureauonderzoek kan in een vroegtijdig stadium van de planvorming rekening worden gehouden met de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek (zie ook in bijlage: Stappenplan Archeologie).

Bij een bureauonderzoek worden bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
3. Relevante aardwetenschappelijke, historische en archeologische literatuur

4. Aardwetenschappelijke gegevens

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van het plangebied:

Type gegevens	Bron	Omschrijving
Geologie	Geologische kaart van Nederland (TNO), de Mulder e.a. 2003	-Na6: Laagpakket van Walcheren: zeeklei en -zand -Na1: Laagpakket van Schoorl/Zandvoort: duin- en strandzand
Geomorfologie	ARCHISII Geomorfologie	3/4K28: Strandwal (met/zonder vervlakte duinen) -2M35: Vlake van getij-afzettingen -3L17: Binnendelta, bedekt met klei/duinzand, zwak golvend -2R14: Zee-erosiegeul
Bodemkunde	Bodemkaart van Nederland, Schaal 1 : 50 000, 1995	-Zn21F: Vlakvaaggronden; leemarm en zwak lemig fijn zand -Mn25C: Kalkarme poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5 -gMn83Cw: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 3 -kW2: Moerige eerdgronden met een zavel- of kleidek en een moerige tussenlaag op zand
Loop Oer-IJ	Vos e.a. 2010	

Tabel I: Aardwetenschappelijke gegevens

Genese van het landschap

De genese van het landschap in en rond Heemskerk hangt nauw samen met het ontstaan en de ontwikkeling van het Oer-IJ. Dit zeegat ontstond vanaf ca. 3000 v. Chr., mede door de zeespiegelstijging die vanaf het begin van het Holoceen (ca. 8800 v. Chr.) gaande was. Het Oer-IJ was een dynamisch estuarium waardoor het achterliggende land in de zee kon afwateren. Op afbeelding 3, 4 en 5 zijn de verschillende stadia van de ontwikkeling van het Oer-IJ te zien. Langs de kust en rondom het zeegat ontstonden strandwallen: een deel van de planlocatie (fase 1) kwam tussen 2500 en 1500 v. Chr. op het meest noordoostelijke deel van de zuidelijke strandwal (een voortzetting van de strandwal van Akersloot-Uitgeest) te liggen. Vanaf dat moment heeft het continu op een droog terrein gelegen. Het plangebied van fase 2 bevond zich echter voor het grootste gedeelte ten noordoosten van de strandwal, in een getijdengebied bestaande uit slikken, wadden en kwelders. Rond 300 v. Chr. ontstond op de plek van het huidige IJsselmeer een directe verbinding met de zee. Hierdoor kon het achterland ook naar het noorden toe afwateren. De zeewaartse stroming van het Oer-IJ verloor aan kracht en het zand dat in de monding werd afgezet werd niet meer weggespoeld. Hierdoor slibde het Oer-IJ langzaam dicht. Het achterland verveende (afbeelding 3,4 en 5). Grote delen van dit veen werden echter tijdens perioden van vernatting in de middeleeuwen weggeslagen: op deze manier onstonden de meren van Noord-Holland, zoals het Wijkermeer. Heemskerk ontkwam hieraan. De steeds veranderende loop van het Oer-IJ en de processen van vervenen en dichtslibben betekenden dat Heemskerk zich wel in een zeer dynamisch systeem bevond, waar verschillende afzettingen kunnen worden verwacht.

Geo(morfo)logie

De genese van het landschap wordt weerspiegeld in de geo(morfo)logische opbouw van de ondergrond. De onderzoekslocatie bevindt zich deels (het noordoostelijke deel) binnen het laagpakket van Walcheren (Formatie van Naaldwijk). Dit zijn de afzettingen van zeeklei en -zand uit het Oer-IJ estuarium. Het zuidwestelijke deel ligt op de laagpakketten van Schoorl/Zandvoort, ook uit de Formatie van Naaldwijk: de duin- en strandzanden van de strandwal.

Vanwege de stedelijke bebouwing van Heemskerk is het onderzoeksgebied op de geomorfologische kaart niet gekarteerd. Het bevindt zich echter in een groter gebied met een aantal verschillende geomorfologische systemen. Dit is niet verwonderlijk, omdat het gebied zich uitstrekt over een deel van het Oer-IJ estuarium (afbeeldingen 3, 4 en 5).

Van west naar oost komen de volgende systemen voor: een strandwal (al dan niet met verflakte duinen), een vlakte van getijdenafzettingen, een binnendelta en een zee-erosiegeul.

Bodemopbouw

Net als op de geomorfologische kaart valt het plangebied op de bodemkaart van Nederland net binnen de bebouwing van Heemskerk. De bodem is hierom niet gekarteerd.

In de omgeving van de planlocatie komen echter, van west naar oost, de volgende bodemsororten voor: vlakvaaggronden (waar de strandwal uit bestaat), poldervaaggronden (gerijpte kleigronden waarbij binnen 80 cm afstand geen veen voorkomt), en moerige (venige) eerdgronden (de Bakker & Schelling 1966).

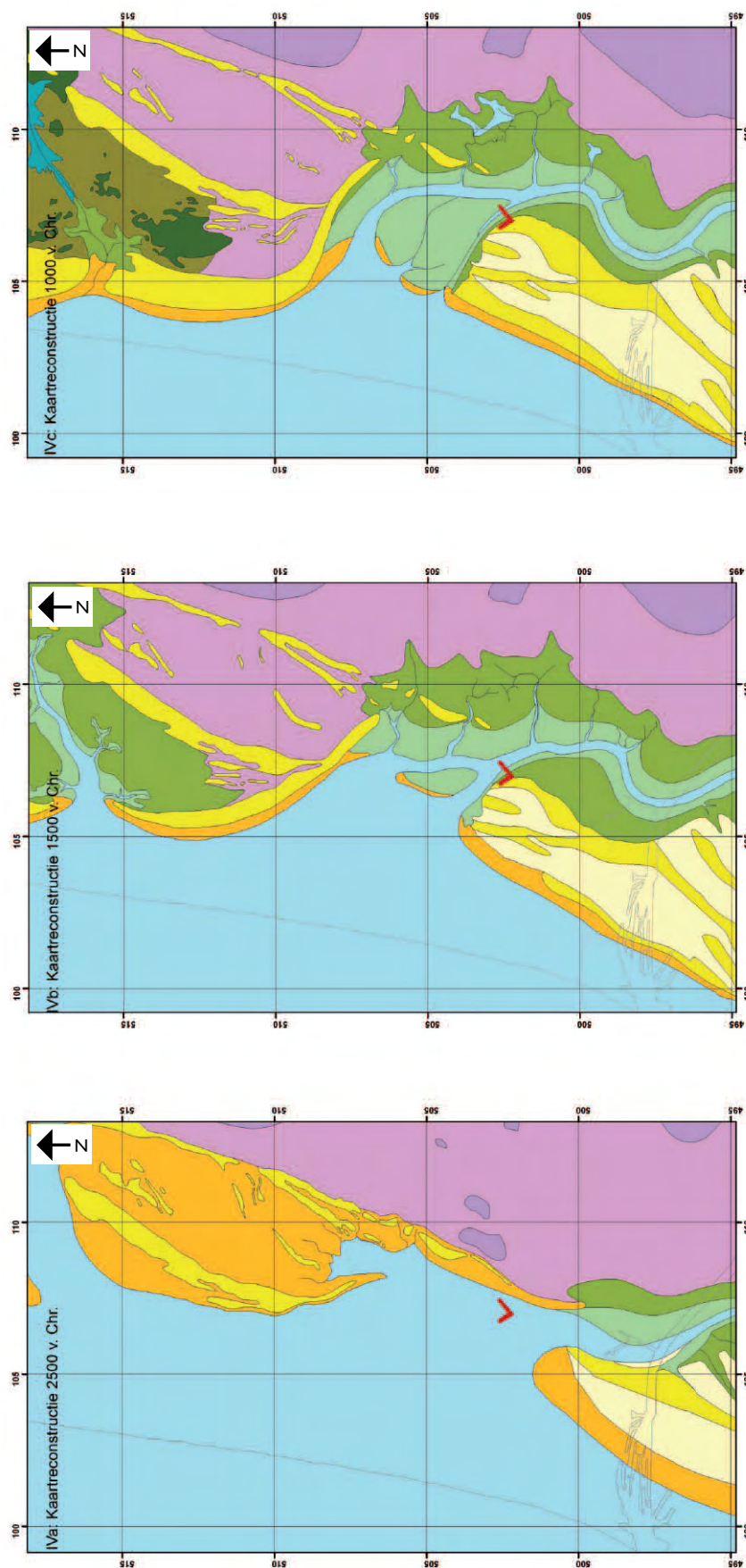
De grondwatertrap varieert tussen II (gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) <40 cm onder NAP en gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) 50-80 cm onder NAP) en VI (GHG 40-80 cm onder NAP, GLG >120 cm onder NAP). Deze verschillen zijn in overeenstemming met het reliëf in het oude landschap.

Verwachting prehistorische bewoning op basis van de aardwetenschappelijke gegevens

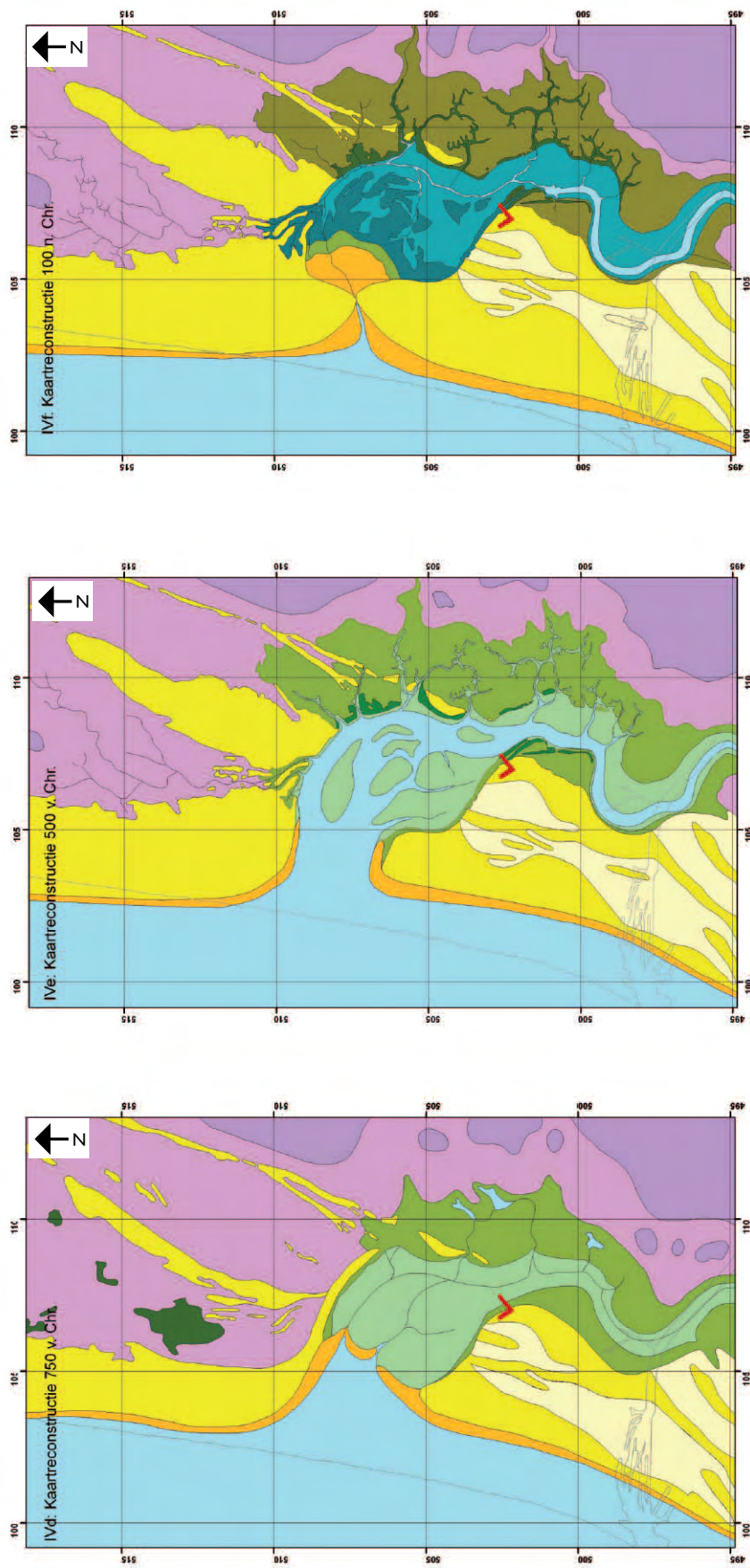
De strandwal, waar fase 1 en het zuidwestelijke deel van fase 2 van het plangebied zich nu bevinden, kon in ieder geval vanaf 1500 v. Chr., en waarschijnlijk langer geleden, worden bewoond. Strandwallen waren door hun hoge positie een gewilde plaats voor bewoning en zoals verderop in dit rapport zal worden besproken zijn er in deze omgeving archeologische sporen gevonden die teruggaan tot het neolithicum.

De bewoners begonnen na verloop van tijd ook het lager gelegen land te gebruiken. Het landschap bood voldoende mogelijkheden voor bewoning en de populatie van het huidige Noord-Holland kon daardoor groeien. Bewoning bij Heemskerk werd nog aantrekkelijker met het dichtslibben van de monding van het Oer-IJ. Hoewel vernatting en de daarmee samenhangende verving in de lagere delen een rol speelden, met name tussen 200 en 650 n. Chr., bleven er altijd mensen wonen, die zich konden terugtrekken op de strandwallen. De bevolkingsaantallen waren echter wel afhankelijk van de leefomstandigheden (Dekkers e.a. 2006).

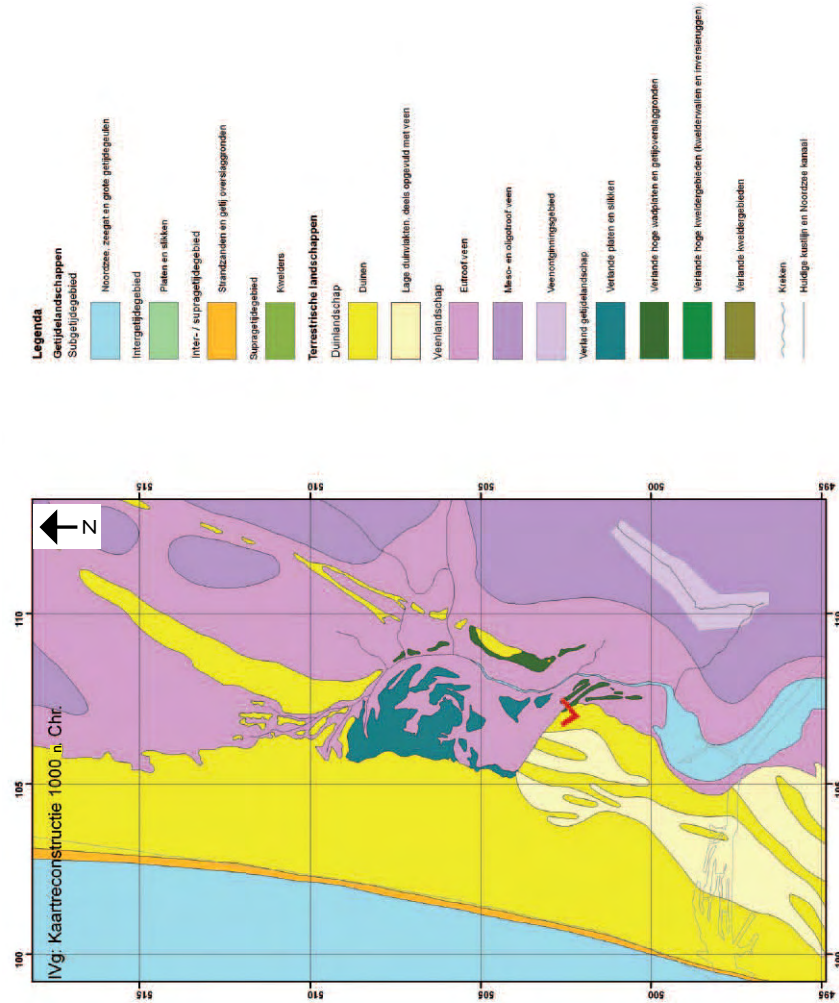
Spoor- en vondstconcentraties uit de vroegste bewoningsperiode en de 'natte' periodes, zoals tussen 200 en 650 n. Chr., zullen voornamelijk op de oude strandwallen te vinden zijn.

Afbeelding 3: De ligging van het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 2500, 1500 en 1000 v. Chr. Voor de legenda zie afbeelding 5.

Afbeelding 4: Het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 750 v. Chr., 500 v. Chr. en 100 n. Chr. Voor de legenda zie afbeelding 5.

Afbeelding 5: Het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 1000 n. Chr.

5. Historische situatie en cartografische informatie

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Bron	Periode	Omschrijving plangebied
Noord-Holland, J. Blaeu	1645	Deels bebouwd met Rietwijk
Holland, J. A. Colom	1681	Deels bebouwd met Rietwijk
Zegepralement Kennemerland, H. de Leth	1729	Deels bebouwd met Rietwijk
Kadaster	ca. 1832	Tuinen, bouwland, bos, weiland, hertenkamp, niet bebouwd

Tabel II: Geraadpleegd historisch kaartmateriaal

De strandwal van Heemskerk is sinds de prehistorie bewoond geweest. In de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen daalde het bevolkingsaantal, maar de strandwal bleef bewoond. Over deze strandwal liep ook een landroute, via Beverwijk en Heemskerk naar het noorden. Toen in de tweede helft van de 13e eeuw de St. Aagtendijk werd doorgetrokken van Beverwijk tot aan Uitgeest en Assum werd het riviertje de Dije, waarover vervoer over water vanaf het Wijkermeer naar het noorden toe mogelijk was, afgesloten. Dit leidde bijvoorbeeld tot de groei van Beverwijk, omdat hier goederen werden overgeslagen van boten op landvervoer en andersom. De landroute werd hierna intensiever gebruikt. In de late middeleeuwen had de streek te lijden onder diverse oproeren en oorlogen. De kastelen Heemskerk (de oorspronkelijke naam van Marquette) en Oud-Haerlem werden verwoest tijdens de Hoekse en Kabeljouwse twisten in de 14e en 15e eeuw. De opstand van het Kaas- en Broodvolk (1491-1492) werd neergeslagen op het kerkhof van Heemskerk. Na de middeleeuwen waren de kastelen die niet waren verwoest vaak in gebruik als buitens van rijke (meestal Amsterdamse) kooplieden. Heemskerk legde zich in de nieuwe tijd toe op de land- en tuinbouw.

Op oude overzichtskaarten is Heemskerk eerder een verzameling van kastelen en buitens (zoals Poelenburg, Marquette, Assumburg en Oud-Haerlem) dan een dorpje, zeker in vergelijking met het nabij gelegen Beverwijk.

Dat is duidelijk zichtbaar op zowel de kaart van Joan Blaeu uit ca. 1645 (afbeelding 6) en die van Jacob Aertz. Colom uit ca. 1681 (afbeelding 7). Hierop is ook te zien dat boven Assumburg het kasteel of buiten 'Rietwijck' ligt. Rietwijck (dat vermoedelijk van vóór de 14e eeuw stamt) werd later ook wel Reewijk genoemd, ligt binnen de Slotheerenbuurt en overlapt mogelijk met de onderzoekslocatie van fase 1. Op de kaart van Hendrik de Leth uit 1729 is 'Reewijk' duidelijk te zien, onder Poelenburg (ter hoogte van het huidige Poelenburgplantsoen) (afbeelding 9). Al in 1604 werd geschreven over 'het vervallen huis te Rewijck'. Een tekening uit 1640 van het gebouw liet een vervallen ruïne zien (afbeelding 10). In 1710 werd het terrein opgekocht door de eigenaren van Assumburg, die er een hertenkamp van maakten (Groesbeek 1981). Dit moet de situatie zijn zoals die wordt weergegeven op de kaart van de Leth. De flats van de Slotheerenbuurt zijn hier overheen gebouwd. Op de website van de Stichting Historische Archeologie van Beverwijk en Heemskerk wordt vermeld dat bij de bouw van flats aan de Jan van Kuikweg vermoedelijk fundamenten zijn gevonden, en dat deze door de bouwer doelbewust zijn verwijderd. Het plangebied van fase 1 ligt deels over de vermoedelijke locatie van Rietwijck heen (afbeelding 9).

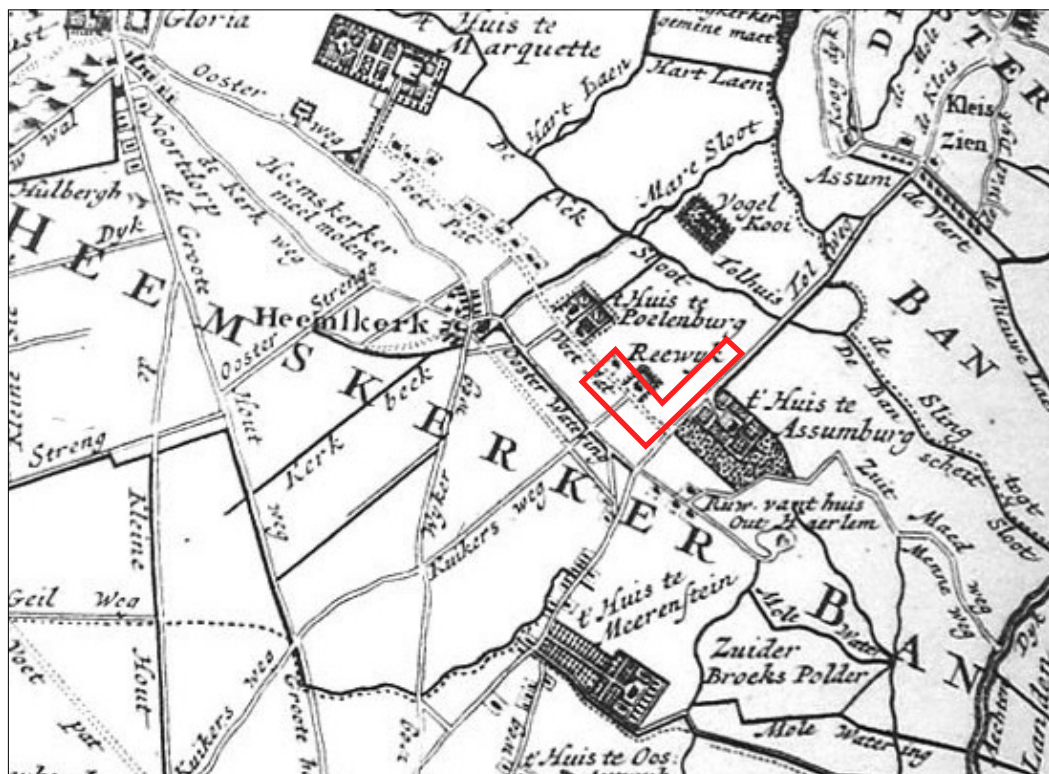
Afbeelding 6: Kaart van Blaeu uit 1645 (detail). Beverwijk, Heemskerk met de diverse kastelen (rood omcirkeld) en de 'St. Aechten dijk' zijn zichtbaar.

Afbeelding 7: Kaart van Jacob Aertsz. Colom uit 1681 (detail). Heemskerk is rood omcirkeld.

Afbeelding 8: Detail van afbeelding 7. Rietwijck is duidelijk te zien, ten westen van 'Assum'.

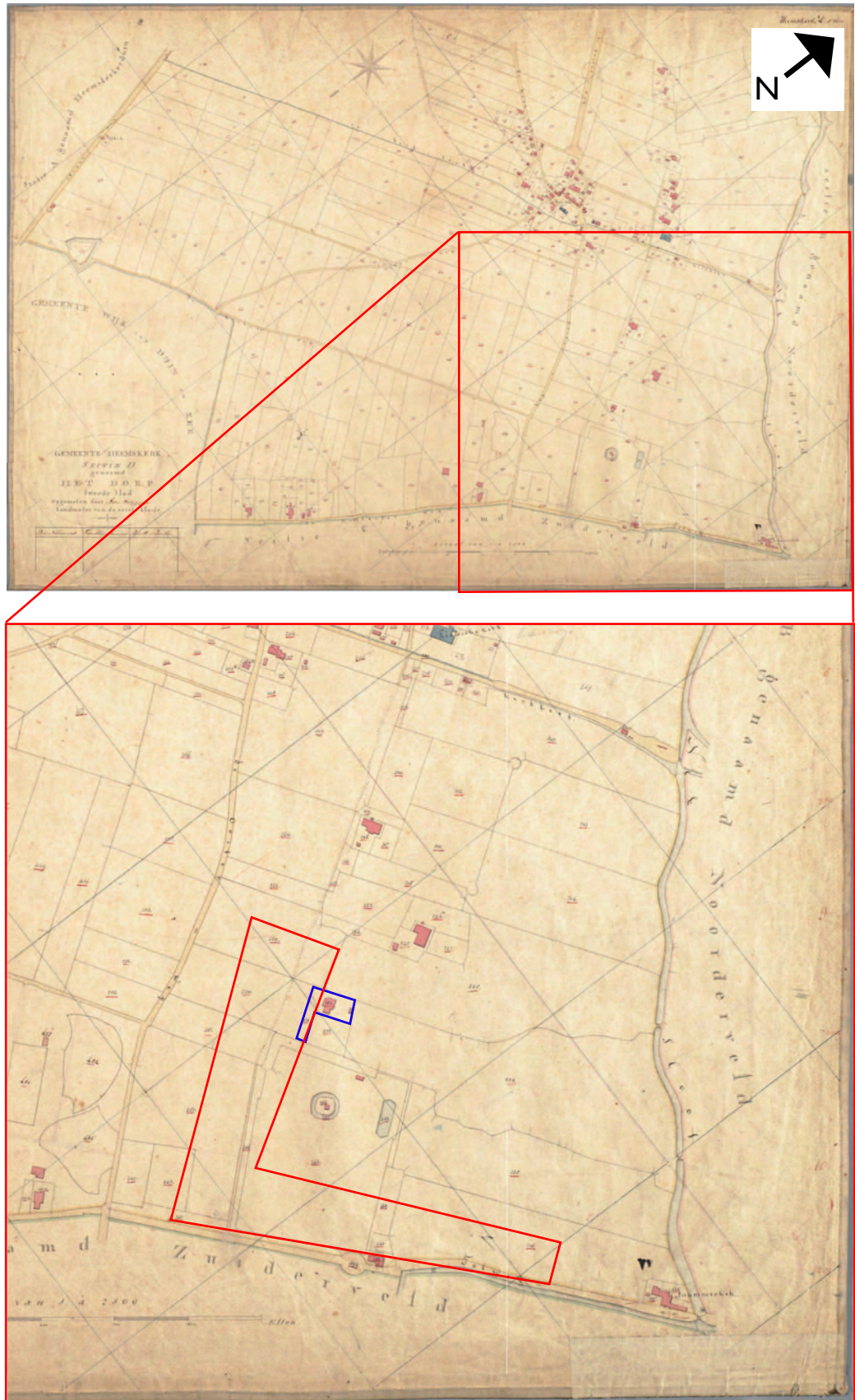
Afbeelding 9: Kaart van De Leth, ca. 1729. Het plangebied is rood omkaderd.

Afbeelding 10: Ruïne van Kasteel Rietwijk, tekening van R. Roghman, ca. 1640

Op de kadasterkaart uit ca. 1832 staat niet alleen de situatie in het gebied duidelijk weergegeven (als eerste detailkaart van Heemskerk), maar in de begeleidende tafel staan ook de details van elk perceel beschreven: wat de naam, plaats van herkomst en beroep van de eigenaar zijn en hoe de grond wordt gebruikt (afbeelding 11).

Rond 1832 was vrijwel het hele terrein waar nu het plangebied ligt (fase 1 en 2) eigendom van A.A. Deutz van Assendelft, tevens eigenaar van Assumburg. Het gebied viel sinds 1710 onder Assumburg. Slechts een klein bosje en huis met erf (op afbeelding 11 in blauw aangegeven) waren eigendom van Krijn de Ruiters, een veehouder. Het grote perceel met de waterpartijen was in gebruik als hertenkamp. De in 1832 bestaande bebouwing lijkt buiten het onderzoeksgebied te vallen. Er is echter niets met zekerheid te zeggen over de fundamenten van het afgebroken kasteel Rietwijk.

Afbeelding 11: De onderzoekslocatie (in uitvergroting rood omkaderd) op de kadasterkaart van ca. 1832

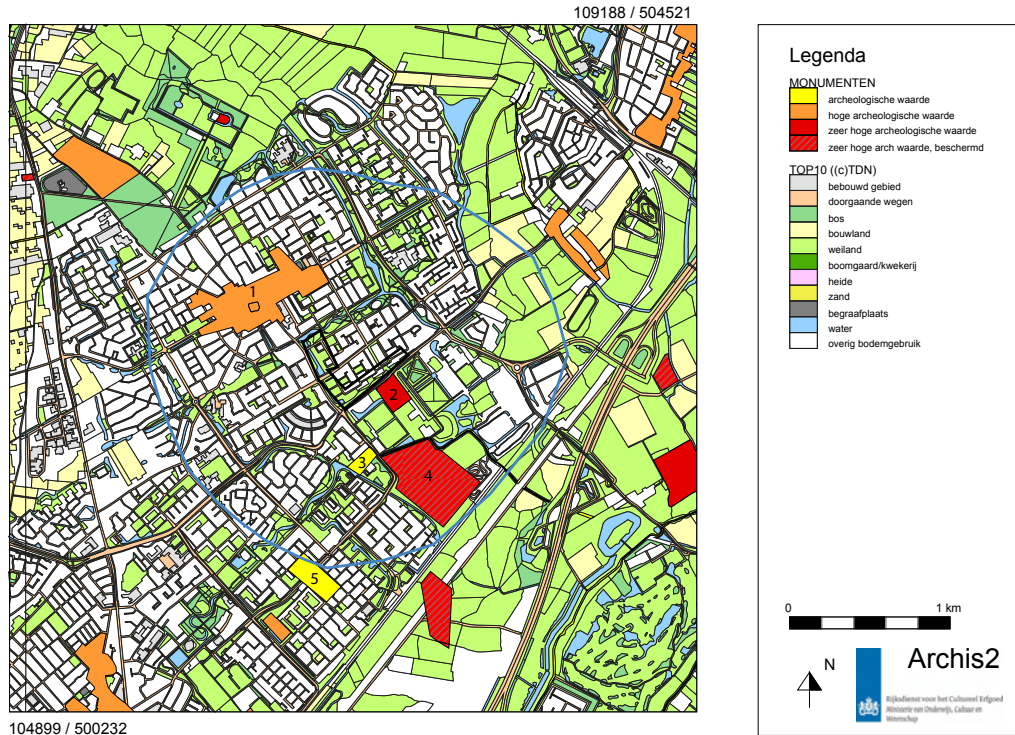
6. Bekende archeologische waarden

De volgende archeologische (indicatieve) waarden zijn bekend voor het plangebied en de directe omgeving.

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland (CHW NH)	Lage historisch geografische waarde, lage bouwkundige waarde, lage archeologische waarde
IKAW ARCHISII	Middelhoge trefkans
Waarnemingen ARCHISII	15114/17745/18643/22572/22573/30274/37996/38032/38038/38040/42892/42894/42901/43825/47041/47042/48107/55379/55382/59775/403461/413314/424571
Monumenten AMK	1329/1885/1887/10896/13948/13985
Onderzoeksmeldingen ARCHISII	6305/7459/10448/13165/14515/14642/17344/19835/22627/22656/26903/28593/29058/29430/29665/29815/30444/30654/33142/38943/42644/42675/42719/46058/46059/374678

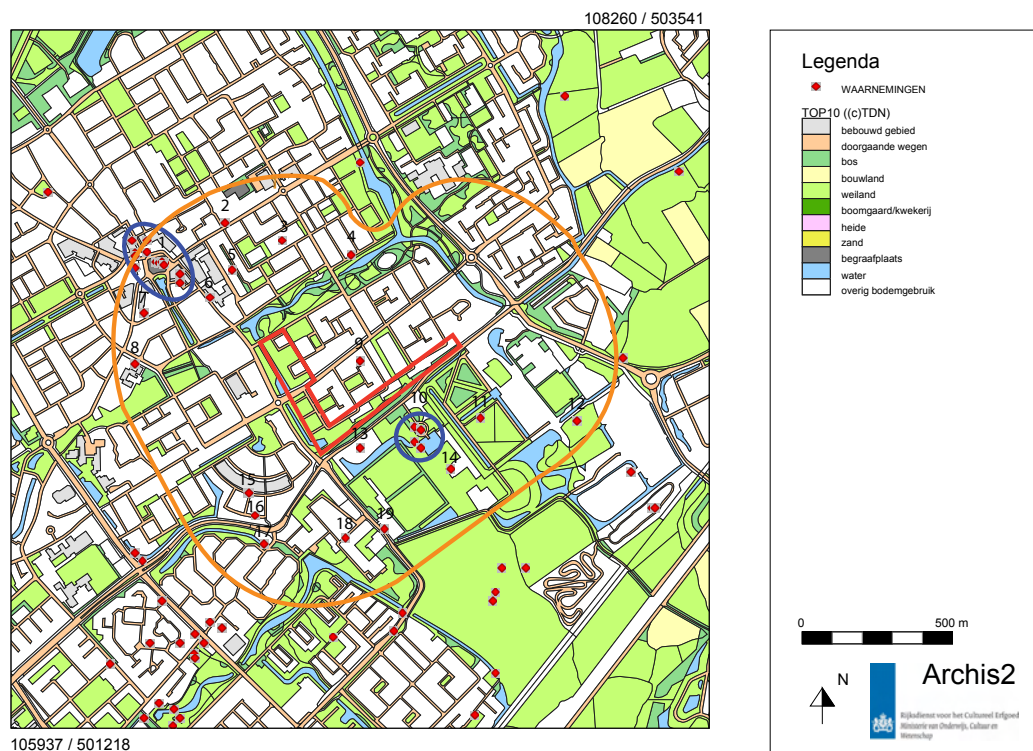
Tabel III: Archeologische (indicatieve) waarden

Op de cultuurhistorische waardenkaart van Noord-Holland (CHW NH) staan in de buurt van het plangebied locaties met hoge waarden op het gebied van archeologie en historische geografie. Enkele gebieden met een hoge archeologische waarde in de buurt van het plangebied zijn bijvoorbeeld de terreinen van Assumburg en Oud-Haerlem en de historische kern van Heemskerk. Het plangebied zelf heeft op de cultuurhistorische waardenkaart echter geen waarde. Een ander instrument voor archeologische waardebeoordeling is de IKAW, de indicatieve kaart archeologische waarden. Op deze kaart staat de trefkans van archeologische sporen en vondsten aangeduid. Het plangebied heeft op de IKAW een middelhoge trefkans. De verschillen tussen de waarden van het plangebied op de cultuurhistorische waardenkaart en de indicatieve kaart archeologische waarden worden bepaald door de verschillende criteria die beide kaarten in hun oordeelvorming hanteren. De CHW NH gaat uit van reeds bekende waarden van gebieden die eerder zijn onderzocht en vult aan de hand daarvan de overige gebieden in. De IKAW baseert zijn trefkansen op het oorspronkelijke landschap van het gebied en de mogelijkheden die dat landschap tot bewoning bood. Aangezien er op de onderzoekslocatie geen terreinen van archeologische, bouwkundige of historisch-geografische waarde zijn aangetroffen, heeft het gebied een lage waarde op de CHW NH. Het gebied bevindt zich echter op gronden die vanaf minstens 1500 v. Chr. bewoonbaar waren en waarop in het verleden veel archeologische vondsten zijn ontdekt. Hierom heeft het gebied een middelhoge waarde op de IKAW. Naast de IKAW en de CHW NH staan ook op de archeologische monumentenkaart (AMK) terreinen van archeologische waarde aangegeven (afbeelding 12). In het plangebied zelf zijn tot op heden geen archeologische waarnemingen gedaan. In de directe omgeving van het plangebied is een groot aantal waarnemingen bekend (afbeelding 13). De archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeken in de directe omgeving van de onderzoekslocatie worden hieronder besproken.

Afbeelding 12: Archeologisch waardevolle terreinen op de AMK binnen een straal van 1 km van de onderzoekslocatie (zwart omkaderd).

- 1: De historische kern van Heemskerk met daarbinnen de resten van een laat-middeleeuwse kerk
- 2: Terrein met sporen van een versterkt huis uit de 13e eeuw van Willem van Velsen, later kasteel Assumburg. Ook sporen van bewoning uit de late ijzertijd en de Romeinse tijd.
- 3: Terrein met resten van een laat-middeleeuwse steenoven
- 4: Terrein met de resten van kasteel Oud-Haerlem (1250-1359)
- 5: Terrein met de resten van kasteel Meerestein (2e helft 13e eeuw)

Afbeelding 13: Archeologische waarnemingen binnen een straal van 500 meter rondom het plangebied (in rood)

- 1: Cluster waarnemingen samenhangend met de (vroeg) middeleeuwse bewoningskern van Heemskerk, alsmede een akkerlaag uit de late bronstijd/vroege ijzertijd.
- 2: Fundering Laurentiuskerk, nieuwe tijd
- 3: Sporen recente indeling plangebied, niet van de verwachte eendenkooi
- 4: Enkele niet te dateren sporen en een greppel uit de nieuwe tijd
- 5: Fragmenten van een behakte pilaar van gele zandsteen, vermoedelijk afkomstig van kasteel Poelenburg (mogelijk een deel van het toegangshek).
- 6: Akkerlaag met eergetouwkrassen uit de vroeg/midden ijzertijd
- 7: Enkele aardewerkfragmenten van de Romeinse tijd tot de late middeleeuwen
- 8: Middeleeuwse (o.a. Karolingische) aardewerkfragmenten uit bouwput van afbraakpand
- 9: Keramiek uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Bij deze waarneming (in 1963) werd vermeld dat mogelijk nog fundamenten van 'het versterkte huis Rietwijk' onder het plaveisel liggen
- 10 Vondstencluster samenhangend met kasteel Assumburg
- 11: Twee relatief hooggelegen zandige ruggen - in vier boringen is mogelijk een oude bodem ontdekt
- 12: In boringen werd puin aangetroffen, mogelijk afkomstig van een oude molen (het perceel heet 'Molenkamp')
- 13: Een groot aantal bakstenen 'vermoedelijk afkomstig van een oud kasteel' (waarschijnlijk Assumburg of Oud-Haerlem). Waarneming uit 1951
- 14: Dit perceel bleek vrij verstoord te zijn, de oude tuinaanleg was moeilijk te achterhalen en de vijver was volgens de pachter volgestort met chemisch afval

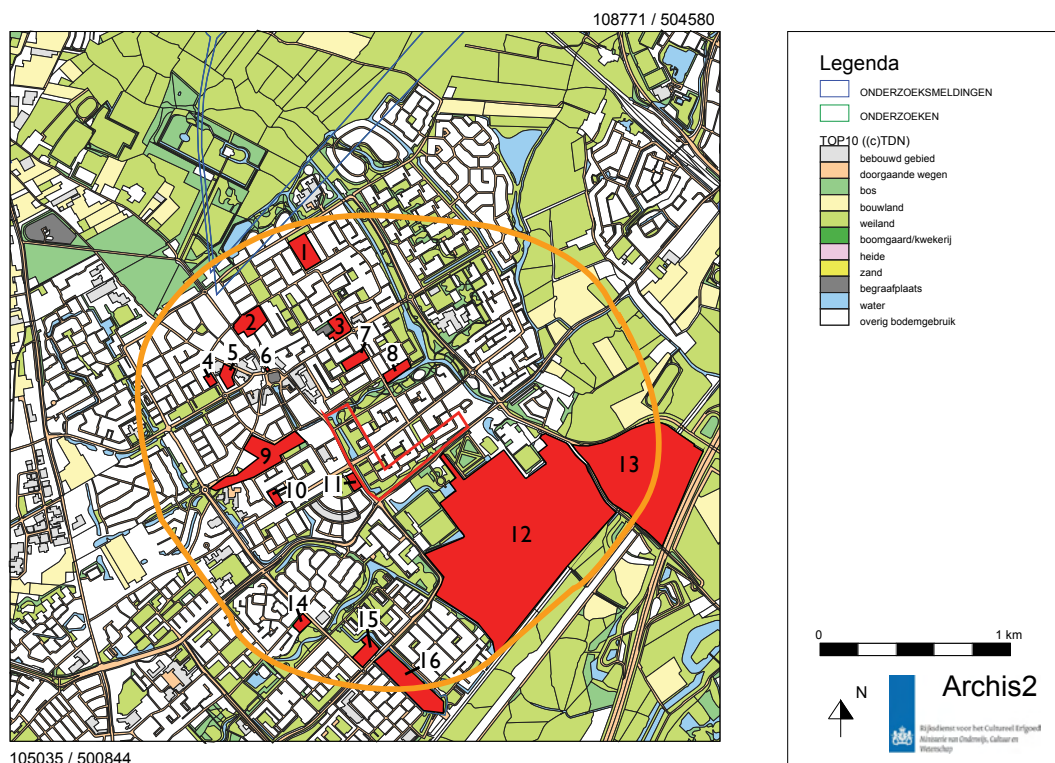
15: Aardewerk en glas vanaf de late bronstijd/vroege ijzertijd tot de late middeleeuwen. Ook een akker met eergetouwkrassen uit de late bronstijd/vroege ijzertijd.

16: Akkerlaag en aardewerk uit de (vroeg) ijzertijd, fundamente uit de nieuwe tijd

17: Sporen (akkerlaag met eergetouwkrassen, paalgaten) en vondsten (aardewerk, een 'mandje zonder bodem') uit de vroege ijzertijd

18: Aardewerk uit de late middeleeuwen/nieuwe tijd, middeleeuwse bakstenen (kloostermoppen) vanaf ca. 20 cm. onder het maaiveld, fundamente van een huis uit de 13e-18e eeuw.

19: Laat-middeleeuws aardewerk en de fundering van een middeleeuws gebouwtje, mogelijk een poortwachtershuisje van Oud-Haerlem. Waarneming uit 1968.

Afbeelding 14: Enkele onderzoeksgebieden (in rood) in een straal van 1 km rondom het plangebied (rood omkaderd).

Onderzoek in de omgeving

In de omgeving van het plangebied zijn veel archeologische onderzoeken uitgevoerd (afbeelding 14). Enkele daarvan staan hieronder beschreven.

1: Chopinstraat

Vanwege de mogelijke aanwezigheid van sporen vanaf het neolithicum en de nabijheid van kasteel Marquette werd hier een proefsleuvenonderzoek aangeraden (Nyst & Lange 2005).

Bij een vervolgonderzoek werden echter slechts enkele palensporen van 4 cm diep aangetroffen.

2: Raadhuisstraat/Bachstraat 6

Voor deze locatie was een vervolgonderzoek aangeraden naar aanleiding van een ijzertijdakkercomplex direct ten westen van de locatie, op een diepte van 0,4 m onder het maaiveld (Jacobs 2006). In het vervolgende booronderzoek ontbraken archeologische indicatoren volledig (Exaltus & Orbons 2009)

3: Beethovenstraat

Vanwege de hoge verwachtingswaarde van het gebied werd hier een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uitgevoerd. Deze wezen echter uit dat een groot deel van het terrein verstoord was. Een vervolgonderzoek werd niet nodig geacht (Hebinck 2009).

4: Carel van Manderstraat

Vanwege de verwachte mate van verstoring werd in een bureauonderzoek door ADC ArcheoProjecten geen vervolgonderzoek aangeraden (van Rooij & Huizer 2010a). Het bevoegde gezag (de gemeente) heeft echter, vanwege de hoge verwachtingswaarde van het gebied, een booronderzoek geadviseerd.

5: Kerkweg/Jan van Scorelstraat

Vanwege de ligging op de strandwallen en de nabijheid van de laat-middeleeuwse dorpskern werd in een bureauonderzoek een proefsleuvenonderzoek tot op vijf meter onder het maaiveld aangeraden (Vanoverbeke 2006). Tijdens dit onderzoek werden echter geen archeologische waarden aangetroffen die een vervolgonderzoek noodzakelijk maakten.

6: Nielenplein

Tijdens een vlakdekkende opgraving door ADC ArcheoProjecten werden hier de fundamente van de kelder van een laat-middeleeuws gebouw van de Orde van Sint Jan gevonden. Daaronder bevonden zich enkele paalkuilen en greppels, ook uit de late middeleeuwen (Roessingh 2006).

7: Poelenburg

Ook hier werden alleen recente sporen aangetroffen, niet de verwachte eendenkooi (zie ook afbeelding 13, waarneming 3) (Jezeer 2008).

8: Coornhertstraat

Voor dit terrein bestond een hoge verwachting voor sporen uit de ijzertijd. Tijdens een proefsleuvenonderzoek werden echter vijf greppels, twee paalkuilen en een kuil aangetroffen. Van deze sporen kon alleen één greppel worden gedateerd (nieuwe tijd). Op basis hiervan werd geen vervolgonderzoek aangeraden (Huisman 2010).

9: Maerten van Heemskerckstraat / Karshoffstraat

Tijdens een proefsleuvenonderzoek werden op deze locatie sporen uit de midden-ijzertijd aangetroffen.

10: Westerweelstraat

Hoewel de bodem in deze omgeving waarschijnlijk verstoord was werd op basis van de hoge verwachting voor archeologische waarden vanaf het neolithicum een vervolgonderzoek door middel van boringen aangeraden (van Rooij & Huizer 2010b). Dit booronderzoek, uitgevoerd door Hollandia archeologen, wees uit dat in het noordelijk deel van het plangebied archeologische sporen konden voorkomen. De bodem werd tot op een maximale diepte van 140 cm onder het maaiveld verstoord door moesbedden, archeologische sporen zouden onder en tussen de moesbedden aanwezig kunnen zijn. Er werd een proefsleuvenonderzoek aangeraden (Hoogendijk 2011).

11: Gerrit van Assendelftstraat

Na een bureauonderzoek naar deze locatie werd geconcludeerd dat rekening moest worden gehouden met archeologische waarden van de bronstijd tot de vroege middeleeuwen. Uit dit bureauonderzoek kwam een booronderzoek voort. Hierin werd op een diepte van 1,30 tot 1,21 m -NAP een kleipakket aangeboord, bestaande uit Oer-IJ afzettingen. De top van dit pakket vertoonde bodemvorming, maar sporen van menselijke invloed hierop konden niet worden gevonden. Op dit kleipakket lag een akkerpakket van 0,25 tot 1,2 meter dik. Dit stamt waarschijnlijk uit de nieuwe tijd. Er werd geconcludeerd dat dit terrein in het verleden te drassig moest zijn geweest voor bewoning.

12: Kasteelterrein Assumburg/Oud-Haerlem

Op dit terrein zijn een groot aantal uiteenlopende onderzoeken uitgevoerd. Het valt buiten het bereik van dit rapport om deze tot in details te bespreken. Zie voor meer informatie o.a. Anderson 1989, Soonius 2000, Lange, Flamman & van Londen 2001, Lange 2003 en van Eijk 2004

13: De Trompet

Op het gehele bedrijventerrein de Trompet is door RAAP archeologische inventarisatie en kartering uitgevoerd door middel van een bureauonderzoek, een oppervlaktekartering en een karterend booronderzoek. Hieruit bleek dat er met alle waarschijnlijkheid geen archeologische waarden op het terrein aanwezig waren (Schute 1998).

14: Hoogdorperweg

Op deze locatie werd tijdens een proefsleuvenonderzoek door Hollandia archeologen een aantal waterputten en paalkuilen uit de midden-bronstijd/vroege ijzertijd aangetroffen. Dit wees uit dat de strandwal van Heemskerk in die periode intensief bewoond was. Er werden ook acht akkerlagen gevonden, dat oudste waarvan uit het laat-neolithicum. Tijdens het vooronderzoek werd al vastgesteld dat op dit terrein niet, zoals eerder gedacht, de resten van kasteel Meerestein (zie afbeelding 12) lagen (Vaars 2004).

15: Duitslandlaan

Dit terrein kreeg, op basis van geologische kenmerken en bekende archeologische waarden uit de omgeving een hoge verwachtingswaarde voor bronstijd, ijzertijd en Romeinse tijd, en een middelhoge voor de middeleeuwen. Er werd een plan van eisen voor een proefsleuvenonderzoek opgesteld (Nyst 2008).

16: Lessestraat

Uit booronderzoek bleek dat grote delen van dit terrein niet waren verstoord, en uit enkele boringen kwamen archeologische indicatoren. Er werd een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven geadviseerd (Gerritsen & Kluiving 2004).

7. Archeologische verwachting

Uit bureauonderzoek is duidelijk geworden dat de onderzoekslocatie zich in een gebied bevindt waar in theorie al vanaf 1500 v. Chr. bewoning mogelijk was, en waar archeologische resten zijn gevonden die dateren vanaf het neolithicum. Bovendien is op historische kaarten te zien dat het kasteel Rietwijk zeer dichtbij en mogelijk op de planlocatie lag. Gebaseerd op de resultaten van andere onderzoeken in de omgeving van het plangebied kunnen eventuele sporen en vondsten zich zeer dicht onder het maaiveld bevinden. Hieronder zal in tabellen de afzonderlijke archeologische verwachting voor beide fases van de onderzoekslocatie worden weergegeven.

Archeologische periode	Verwachting	Mogelijke resten en/of sporen	Relatieve diepte t.o.v. het maaiveld
(laat) Neolithicum	Laag	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Op/in het zand van de strandwal
Bronstijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Op/in het zand van de strandwal
IJzertijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Op/in het zand van de strandwal
Romeinse tijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	Tot vlak onder het maaiveld
Middeleeuwen	Hoog	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen. Fundamenten van kasteel Rietwijk	Tot vlak onder het maaiveld
Nieuwe tijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	In of vlak onder bouwvoor

Tabel IVa: Archeologische verwachting fase I

Archeologische periode	Verwachting	Mogelijke resten en/of sporen	Relatieve diepte t.o.v. het maaiveld
(laat) Neolithicum	Laag	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Op/in het zand van de strandwal
Bronstijd	Laag	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Op/in het zand van de strandwal
IJzertijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Op/in het zand van de strandwal
Romeinse tijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	Tot vlak onder het maaiveld
Middeleeuwen	Hoog	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen.	Tot vlak onder het maaiveld
Nieuwe tijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	In of vlak onder bouwvoor

Tabel IVb: Archeologische verwachting fase 2

N.B: Voor fase 2 geldt de hoogste verwachting voor het zuid-westelijke deel van het plangebied omdat dat op/aan de voet van de strandwal lag en strandwallen een gewilde woonplaats waren. Omdat het land rondom de strandwal bruikbaar was is het zeker niet uit te sluiten dat hier ook archeologische waarden aanwezig zijn.

8. Conclusie en advies

Teneinde de archeologische waarde van het plangebied te bepalen zijn de relevante historische en archeologische bronnen geraadpleegd. Aan de hand van de verzamelde gegevens is voor beide fases van de onderzoekslocatie een archeologische verwachting opgesteld.

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat vanaf vlak onder het maaiveld archeologische sporen en vondsten kunnen voorkomen.

De onderzoekslocatie bevindt zich voor een groot deel op de strandwal van Heemskerk, waar sporen vanaf het neolithicum kunnen voorkomen. In de middeleeuwen lagen er veel kastelen en buitens in het gebied, waaronder het kasteel Rietwijk of Reewijk. Dit bevond zich op of direct naast de onderzoekslocatie, en het is mogelijk dat fundamenten nog in de bodem aanwezig zijn.

Op basis van deze bevindingen kan de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten niet worden uitgesloten. Onderzoek in de omgeving heeft echter aangetoond dat de bodem, en daarmee het archeologisch archief, in veel gevallen verstoord is. Om deze reden raden wij een vervolgonderzoek door middel van grondboringen (IVO-O) aan. Met deze methode kan worden bepaald in welk mate de bodem van de onderzoekslocatie is verstoord.

De trefkans en kwaliteit van de in hoofdstuk 7 genoemde sporen en vondsten kunnen met deze methode mogelijk in voldoende mate worden aangetoond om tot een definitief selectieadvies te komen (Bijlage, paragraaf II).

9. Literatuur

- Anderson, K., 1989: *Weerstandsonderzoek kasteel 'Oud-Haerlem' te Heemskerk*, RAAP-notitie 22, Amsterdam
- Bakker, de, H./J. Schelling, 1966: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*, Wageningen.
- Dekkers, C./G. Dorren/R. van Eerden, 2006: *Het land van Hilde. Archeologie in het Noord-Hollandse kustgebied*. Haarlem.
- Eijk, J.H.M., van, 2004: *Plangebied Assumburg/Oud Haerlem, onderzoeksgebieden A, B en C, gemeente Heemskerk; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (kartering)*, RAAP-notitie 791, Amsterdam.
- Exaltus, R./J. Orbons, 2009: *Raadhuisstraat, Heemskerk, gemeente Heemskerk*, ArchoPro rapport 909
- Gerritsen, S./S.J. Kluiving, 2004: *Archeologisch booronderzoek aan de Lessestraat, gemeente Heemskerk*, Hollandia-reeks 59, Zaandijk
- Groesbeek, J.W., 1981: *Middeleeuwse kastelen van noord-holland. Hun bewoners en beweging geschiedenis*, Haarlem.
- Hebinck, K.A., 2009: *Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen aan de Beethovenstraat te Heemskerk (NH)*, ARC-Rapporten 2009-221, Geldermalsen
- Hoogendijk, T., 2011: *Inventariserend archeologisch onderzoek d.m.v. boringen (IVO-O) aan de Westerweelstraat te Heemskerk*, Hollandia reeks nr. 345, Zaandijk
- Huisman, N., 2010: *Heemskerk, Coornhertstraat. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven*, ADC Rapport 2478, Amersfoort
- Jacobs, E., 2006: *Bachstraat 6*, Jacobs & Burnier rapport 198
- Jezeer, W., 2008: *Heemskerk Poelenburgplantsoen 1 t/m 40. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven*. ADC-rapport 1553.
- Lange, S./J.P. Flamman/H. van Londen, 2001: *Archeologische begeleiding van een waterpartij op het terrein van Kasteel Assumburg, gemeente Heemskerk*, AAC-publicaties 2, Amsterdam.
- Lange, S., 2003: *Inventariserend Veldonderzoek op het noordoostelijke deel van het perceel 'Het Molenkamp', Assumburg-Oud Haerlem, gemeente Heemskerk*, AAC-publicaties 16, Amsterdam
- Mulder, E.F.J., de, et al., 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen.

- Nyst, C.L./S. Lange, 2005: *Archeologisch bureauonderzoek voor de plangebieden Mozartstraat en Chopinstraat e.o. te Heemskerk*, AAC 33, Amsterdam.
- Nyst, C.L., 2008: *Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland)*, AAC-notities 72, Amsterdam
- Roessingh, W., 2006: *Heemskerk – Burgemeester Nielenplein. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven*, ADC Rapport 653, Amersfoort.
- Rooij, J.A.G., van/J. Huizer, 2010a: *Carel van Manderstraat te Heemskerk. Een Bureauonderzoek*, ADC Rapport 2469, Amersfoort
- Rooij, J.A.G., van/J. Huizer, 2010b: *Westerweelstraat te Heemskerk. Een Bureauonderzoek*, ADC Rapport 2471, Amersfoort.
- Schute, I.A., 1998: *Plangebied De Trompet, gemeente Heemskerk; een archeologische inventarisatie en kartering*, RAAP-rapport 393, Amsterdam
- Soonius, C.M., 2000: *Project Assumburg/Oud Haerlem, gemeente Heemskerk; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI-I)*, RAAP-rapport 515, Amsterdam
- Vaars, J.P.L., 2004: *Archeologische opgravingen aan de Hoogdorperweg te Heemskerk*, Hollandia-reeks 24, Zaandijk
- Vanoverbeke, R.W., 2006: *Bureauonderzoek Kerkweg, hoek Jan van Scorelstraat, gemeente Heemskerk*, Hollandia reeks 126, Zaandijk
- Vos, P.C./R. A. van Eerden/J. de Koning, 2010: *Paleolandschap en archeologie van het PWN duingebied bij Castricum. Rapportage van een multidisciplinair onderzoeksprogramma uitgevoerd naar aanleiding van geologische en archeologische veldopnamen in acht bouwputten gelegen binnen het duinwaterwingebied van PWN bij Castricum*.
- Weerts, H./P. Cleveringa/W. Westerhoff/P. Vos, 2006: *Nooit meer; afzettingen bij Duinkerke en Calais*, *Archeobrief*, 28-34.

Bijlagen

Bijlage 1: Archeologische perioden

Nieuwe tijd	C	1.850-heden	NIEUWE TIJD	Laat-Neolithicum	B	2.450-2.000	NEOLITHICUM
Nieuwe tijd	B	1.650-1.850		Midden-Neolithicum	B	3.400-2.850	
Nieuwe tijd	A	1.500-1.650		Vroeg-Neolithicum	B	4.900-4.200	
Late-Middeleeuwen	B	1.250-1.500	MIDDELEEUWEN	A	5.300-4.900		
Late-Middeleeuwen	A	1.050-1.250		Laat-Mesolithicum		6.450-4.900	
Vroeg-Middeleeuwen	D	900-1.050		Midden-Mesolithicum		7.100-6.450	
	C	725-900		Vroeg-Mesolithicum		8.800-7.100	
	B	525-725					
A	450-525						
Laat-Romeinse tijd	B	350-450	ROMEINSE TIJD	Laat-Paleolithicum	B	18.000-8.800	
Midden-Romeinse tijd	A	270-350		A		35.000-18.000	
	B	150-270					
Vroeg-Romeinse tijd	A	70-150					
	B	25-70					
A	12-25						
Late-IJzertijd		12 na Chr.-250 v. Chr.	IJZERTIJD	Midden-Paleolithicum		300.000-35.000	PALEOLITHICUM
Midden-IJzertijd		500-250					
Vroeg-IJzertijd		800-500					
Late-Bronstijd		1.100-800	BRONSTIJD	Vroeg-Paleolithicum		-300.000	
Midden-Bronstijd	B	1.500-1.100					
	A	1.800-1.500					
Vroeg-Bronstijd		2.000-1.800					

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- * beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- * beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- * beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewonings-sporen uit het verleden;
- * beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

- onderzoek in aanmerking;
- o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- * rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervoltraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek . Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)